

Colloquium Anatolicum

21 2022

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Colloquium Anatolicum

21

• 2022 •

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
İstiklal Cad. Merkez Han, No:181 Kat:2 34435 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: 0090-212-2920963
E-mail: colloquiumanatolicum@gmail.com
www.turkinst.org

COLLOQUIUM ANATOLICUM
21

ISSN 1303-8486

**COLLOQUIUM ANATOLICUM dergisi, TÜBİTAK-ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanında taranmaktadır.**

COLLOQUIUM ANATOLICUM dergisi uluslararası hakemli bir dergidir,
yılda bir kez yayınlanmaktadır.

© 2022 Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Her hakkı mahfuzdur. Bu yayının hiçbir bölümü kopya edilemez.
Dipnot vermeden alıntı yapılamaz ve izin alınmadan elektronik, mekanik,
fotokopi vb. yollarla kopya edilip yayınlanamaz.

Editörler/Editors

Metin Alparıslan
Bilge Hürmüzlü
Necmi Karul
Gürkan Ergin

Tasarım ve Uygulama

Bahadır Erşık

Baskı/Printing

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No:202/A Bağcılar-İstanbul
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No: 29487

Yapım ve Dağıtım/Production and Distribution
Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şti.
Tel: +90 (212) 244 75 21 Fax: +90 (212) 244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com

INSTITUTUM TURCICUM SCIENTIAE ANTIQUITATIS
TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bilim Kurulu / Consilium Scientiae

Adolf HOFFMANN (Berlin)	Joachim MARZAHN (Berlin)
Alexandru AVRAM (Le Mans)	Kemalettin KÖROĞLU (İstanbul)
Aliye ÖZTAN (Ankara)	Lidewijde de JONG (Groningen)
Andreas SCHACHNER (İstanbul)	Mark WEEDON (London)
Belkıs DİNÇOL (İstanbul)	Mihriban ÖZBAŞARAN (İstanbul)
Cahit GÜNBAĞTI (Ankara)	Mustafa Hamdi SAYAR (İstanbul)
Catherine M. DRAYCOTT (Liverpool)	Oğuz TEKİN (İstanbul)
Cem KARASU (Ankara)	Önhan TUNCA (Liège)
Coşkun ÖZGÜNEL (Ankara)	Önder BİLGİ (İstanbul)
Daniel SCHWEMER (Würzburg)	Rene LEBRUN (Leuven)
David HAWKINS (London)	Sevil GÜLÇUR (İstanbul)
Elif Tül TULUNAY (İstanbul)	Stefano de MARTİNO (Trieste)
Felix PIRSON (İstanbul)	Theo van den HOUT (Chicago)
Gocha R. TSETSKHLADZE (Oxford)	Turan EFE (İstanbul)
İlya YAKUBUVICH (Chicago)	Vedat ÇELGİN (İstanbul)
İnci DELEMEN (İstanbul)	Vedat ONAR (İstanbul)
Jak YAKAR (Tel Aviv)	Wolfgang RADT (Berlin)
Jeroen POBLOME (Leuven)	

İçindekiler

Harun DANIŞMAZ – Özgür ŞAHİN	1
Tunceli Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Mühür <i>(A Group of Seals from Tunceli Museum)</i>	
Tolga Kaan KIYAK	13
Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı Yerleşmesinde Endüstriyel Kaynakların Ekonomik Yapılandırmadaki Yeri <i>(The Role of Industrial Resources in the Economic Structure of the Çine-Tepecik Late Bronze Age Settlement)</i>	
Serap ALA ÇELİK	37
Aktopraklık Höyük Çanak Çömleği: Dal Örgü Mimari Tabakası <i>(Pottery from Aktopraklık Höyük: The Wattle and Daub Architectural Layer)</i>	
Hilal USLU – Bilge HÜRMÜZLÜ	67
Pisidia Erenler Tepe Yerleşimi'nin Konumu ve Seramik Buluntularının Analizi <i>(Characterization of the Localization and Pottery Finds from Erenler Tepe Settlement in Pisidia)</i>	

Armağan TAN	97
Urartu Bürokrasisi'ne Dair Notlar ve İdari Açıdan Krâli Kentlerin Konumu <i>(Notes on Urartian Bureaucracy and the Administrative Status of the Royal Cities)</i>	
Ali ÇİFÇİ - Gülşen BAŞPINAR	119
Kahramanmaraş Müzesi'nde Bulunan Bir Geç-Hitit Mezar Steli <i>(A New Neo-Hittite Funerary Stele in Kahramanmaraş Museum)</i>	
Colloquium Anatolicum Yayın İlkeleri	130
Colloquium Anatolicum Directions for Authors.....	132

Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı Yerleşmesinde Endüstriyel Kaynakların Ekonomik Yapılandırmadaki Yeri*

The Role of Industrial Resources in the Economic Structure of the Çine-Tepecik Late Bronze Age Settlement

Tolga Kaan KIYAK**

DOI: 10.58488/collan.1099289

Keywords: Çine-Tepecik, Late Bronze Age, Economy, Industrial Resources, Interregional Interaction

The Late Bronze Age of Çine-Tepecik, south of Büyük Menderes, reflects a settlement model with a defence system. The architectural finds belonging to the economic system and industrial resources are located close to each other. In this area, the storage tradition, industrial findings and commercial activities reflect the priorities of the economic configuration. In economic functioning, the tradition of storing agricultural products in pithoi and sealing them indicates the existence of a storage system. Workshop areas related to production shed light on the developed socio-economic structure of the city. The pottery production, weaving tools, metal artefacts and chipped stone tools in the warehouse structures and workshops are the forefront of the economic resources. Moreover, the results of archaeobotanical analysis provide an understanding of the tradition of agriculture-based nutrition. The local and imported vessels of the Mycenaean pottery prove the commercial activities of the era are the indicators of interregional trade. All these show clearly that the commercial activities and the relationship with the surrounding cultures.

Anahtar Kelimeler: Çine-Tepecik, Geç Tunç Çağı, Ekonomi, Endüstriyel Kaynaklar, Bölgelerarası Etkileşim

Büyük Menderes'in güneyindeki konumuyla Çine-Tepecik'in Geç Tunç Çağı, savunma sistemine sahip bir yerleşim modelini yansıtmaktadır. Yerleşimde, kentnin ekonomik sistemine ve endüstriyel kaynaklarına ait mimari kalıntılar ve mimariyle ilişkili buluntular, birbirine yakın konumda yer almaktadır. Bu alanda depolama geleneği, endüstriyel ve ticari faaliyetler ekonomik yapılandırmadaki öncelikleri yansıtmaktadır. Ekonomik işleyişte, tarım ürünlerinin pithoslarda muhafaza edilmesi ve pithos ağızlarının mühürlenerek kapatılması geleneği, depolanmaya yönelik bir sistemin varlığını göstermektedir. Üretimle ilgili atölye alanları ise, kentnin gelişmiş sosyo-ekonomik yapısına ışık tutmaktadır. Depo yapılarında ve atölye alanlarında, seramik üretimi, dokuma aletleri, metal eserler ve yontmataş aletleri ekonomik kaynaklarda öne çıkmaktadır. Öte yandan Arkeobotanik analiz sonuçları tarıma dayalı beslenme geleneğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Yerleşimde dönemin ticari faaliyetlerine ışık tutan yerli kaplar ve aynı zamanda Miken seramiğine ait yerli ve ithal kaplar, bölgelerarası ticaretin göstergesidir. Depo yapıları, atölye alanları ve bu birimlere ait buluntular bir arada değerlendirildiğinde, yerleşimde ticari faaliyetlerin aktif yürütüldüğü ve çevre kültürlerle ilişkinin etkin olduğu anlaşılmaktadır.

* Hakeme Gönderilme Tarihi: 06.04.2022 Kabul Tarihi: 15.07.2022

** Arş. Gör. Tolga Kaan KIYAK, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Beytepe 06800-Ankara. E-mail: tolgakiyak@hacettepe.edu.tr, tolgakiyak@gmail.com; Orcid: 0000-0001-6417-3072

Giriş

Batı Anadolu Bölgesi'nde Büyük Menderes ve çevresi, tarih öncesi dönemlerden itibaren süreklilik gösteren bir kültürel birikimi yansıtmaktadır. Büyük Menderes'in güneyinde Çine Çayı'nın bulunduğu coğrafyada, bölgenin erken dönemleri Çine-Tepecik kazılarıyla anlam kazanmıştır (Günel 2010; Günel 2014a; Günel 2015a; Günel 2017a; Günel 2018a; Günel 2019; Günel 2020; Günel 2021). Çine Çayı'nın doğu kenarında, ovada yer alan konumuyla Çine-Tepecik, MÖ 4. binyıldan MÖ 1. binyıla uzanan kültür tabakalarının takip edildiği bir höyüktür (Fig. 1). Höyüğün yerleşim sürecinde, Kalkolitik dönemde başlayan ve Erken Tunç Çağı'nda devam eden sosyal yaşam, kültürel yapı ve teknolojik gelişmeler, Geç Tunç Çağı'nın yerleşim modelinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kronolojik ayırmada, Geç Tunç Çağı'na tarihlenen II 1 kültür tabakası, kulelerle destekli, güçlü bir savunma sisteminin tesis edildiği yerleşim planını yansıtmaktadır (Fig. 2). Surla çevrili bu yerleşimde, dönemin ekonomik yapılandırmasında öne çıkan kanıtları, yapılar ve bu yapılarda ele geçen buluntular ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın ana konusunu, ekonomik kaynaklara ait endüstriyel faaliyetler oluşturmada ve üretim endüstrisini belirleyen buluntular ele alınmaktadır. Yerleşmenin ekonomik organizasyonu ile bağlantılı yapılar, höyüğün batı ve kuzeybatı yönünde konumlandırılmış olup, birbiriyle bağlantılı bir yapılaşmaya işaret etmektedir (Fig. 3). Depo amaçlı kullanım gören bu yapıların yanı sıra atölye/işlik konumunda olan alanlar ise, endüstriyel aktivitelerin işleyişiyle ilgili ipuçlarını oluşturmuştur. Yerleşimde, depolama sistemine ait uygulamalar ve tercihler ve aynı zamanda farklı endüstriyel kaynaklar, özellikle çevre bölgelerle aktif yürütülen bir ticareti de ortaya koymaktadır. Bölgelerarası iletişimde Büyük Menderes ve Çine Çayı'nın oluşturduğu doğal güzergâhlar ulaşımında uygun şartları sağlamış ve aynı zamanda ticari faaliyetlere yönelik rotalar belirlenmiştir.

Depolama sistemine ait yapılar ve atölye/işlikler, üretime yönelik farklı alanların anlaşılmasını sağlamıştır. Bu alanlar, tarım ve hayvan kaynaklı üretimi yansıtmakta ve aynı zamanda seramik, dokuma, metal ve yontmataş endüstrisi olmak üzere çeşitlilik gösteren buluntuları vermektedir. Söz konusu bu kanıtların yanı sıra disiplinlerarası çalışma alanlarına ilişkin analiz çalışmaları ışığında, endüstriyel materyallerle ilgili neticelere ulaşılmıştır.

Geç Tunç Çağı Yerleşmesinde Ekonomik Yapılandırmaya İlişkin Yapılar ve Alanlar

Yerleşimde *Surla Bağlantılı Depo*, *Resmi Depo*, *Taş Platform* ve *Atölyeler Alanı* olarak tanımlanan yapılar, birbirine yakın alanda kurulmuş olup kuzey-güney yönünde genişleyen bir yayılım göstermektedir (Fig. 3).¹ Bu yapılar arasında Surla Bağlantılı Depo, savunma

¹ Bu çalışmada, yapılarla ilgili adlandırmalar Çine-Tepecik Kazı arşivine göre verilmiştir.

Fig. 1: Çine ovası; Çine-Tepecik'in konumu (Günel 2011: 120, Res. 1)

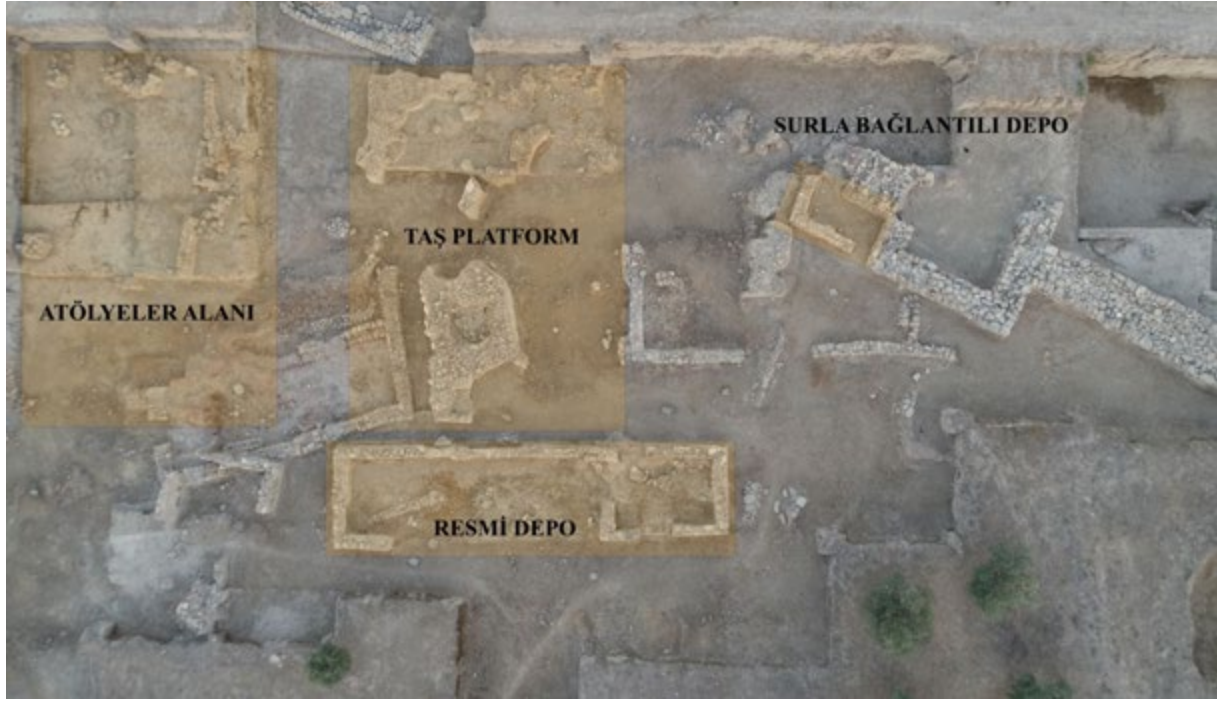
sistemine ait kulelerden birinin güneydoğusunda eklenti olarak görülmektedir (Fig. 3 ve 4). Söz konusu yapının; kulenin köşesinde yer alması, 3,15x1,57 m ölçülerinde olmak üzere oldukça küçük boyutta olması ve içerisinde bir arada ve iç içe yerleştirilmiş olan kapların buluntu durumları açısından depolama amaçlı kullanım görmüştür (Günel 2009: 232; Günel 2015a: 612-616, Fig. 6-11; Günel 2015b: 207-208, Abb. 3-5; Kıyak 2021: 17-19, lev. 12, 13.1, 13.2). Kapların bir aradaki *in situ* durumları ve aralarında düzgün hatlar oluşturan yanmış ağaç izleri, buluntuların depo içerisinde olası bir ağaç konteyner içinde muhafaza edildiğine işaret etmektedir. Deponun savunma sistemiyle olan bağlantılı konumu ise, malların/ürünlerin kente giriş-çıkışıyla ilgili işlevselliğini ve ticaretle ilişkili bir uygulamayı ortaya koymuştur. Yerleşmede ekonomik sistemle bağlantılı diğer bir yapı, söz konusu bu deponun yaklaşık 14 m doğusunda yer alan ve içerisinde tespit edilen buluntularıyla özel bir konuma sahip olan Resmi Depo yapısıdır (Günel 2015b: 208-210, Abb. 6-12) (Fig. 3 ve 5). Resmi Depo, 16x4 m boyutlarında olup, kuzey-güney doğrultusunda, düzgün dikdörtgen planlıdır. Yapının kuzey bölümünde, köşe yapan ve yaklaşık 1,40 m. lik uzantısı korunmuş olan bir iç duvar ile bir mekân oluşturulmuştur. Buna göre, yapının kuzey mekânı 5x4 m, güney mekânı ise 9x4 m boyutlarındadır. Yapı içerisinde yoğun yanmış kerpiç parçalarına rastlanmıştır. Yapıda, taş temel üzerinde düzgün-dikdörtgen kerpiç duvarların yükseldiği duvar yangınla tahrip olmuş ve kerpiçler olduğu yerde yıkılmıştır. Yapının kuzey mekânında korunmuş olan beyaz renkte sert taban üzerindeki *in situ* kapların buluntu durumları ve yangın izleri bu tahribatın boyutlarını çok açık bir şekilde göstermektedir. Yapı içinde, kuzey mekânda daha yoğun olmak üzere ürünlerin depolandığı pithoslar kuzey-güney doğrultusunda sıralanan bir düzeni göstermektedir. Pithos diplerinin çevresi küçük boyutlu dere taşlarıyla sınırlandırılarak, yuvarlak bir hat oluşturacak şekilde belirginleştirilmiştir. Yapıda pithosların yanı sıra, zengin bir buluntu

Fig. 2: *Çine-Tepecik, Hava Fotoğrafi (Çine-Tepecik Kazı Arşivi, Tolga Kaan Kıyak)*

grubunu oluşturan kaplar, depolama ve ticari faaliyetlere yönelik ipuçlarını vermektedir. Resmi Depo'nun batısında yer alan diğer bir depolama alanı ise, Taş Platform'dur (Fig. 3 ve 6). Savunma sisteminin hemen doğusunda uzanan Taş platform, sur ile Resmi Depo arasındaki alanı kapsamaktadır (Günel 2015b: 211, Res. 13-14; Günel 2020: 36, Res. 12). Bu alan, orta boyutlu taşlarla oluşturulan bir platform olup, daha çok döşeme görünümünü vermekte ve dönemin karakteristik beyaz taşlarından oluşmaktadır. Taşların boyutları, yapıların duvar örgüsünde kullanılan taşlara göre daha küçük boyutlara sahiptir. Taş platformun yayılım alanı, özellikle Roma dönemi çatı kiremidi mezarların tahribatı nedeniyle belirlenememiştir. Ancak Taş Platform, savunma sistemi ile Resmi Depo yapısı arasında, yaklaşık 16x8 m boyutlarındaki bir alana işaret etmektedir. Bu alanı depolamayla ilişkilendiren kanıtlar ise, platformda çapı yaklaşık 0,82 m olan ve düzgün yuvarlak oluşturan alanlara yerleştirmiş iri pithoslardır (Fig. 6). Pithoslar, gövdenin yaklaşık orta hizasına kadar toprağa gömülmüştür ve daha çok yüksek kapasiteli ambar işlevi gören bir depolama sistemini yansıtmaktadır.

Depo işlevli yapıların yanı sıra endüstriyel faaliyetlerle ilişkilendirilen buluntular, güney yönünde depo birimlerine yakın atölyeler alanında tespit edilmiştir (Fig. 3 ve 7). Mimari kalıntıların kısmen korunduğu bu alanda, oldukça fazla sayıda ve bir arada bulunan tezgâh ağırlıkları, dokuma endüstrisiyle ilgili aktiviteyi göstermektedir. Tezgâh ağırlıkları, piramit biçimli ve makara biçimli olmak üzere iki farklı tipi yansıtmaktadır (Fig. 8). Bu

Fig. 3: Ekonomik İşleve Sahip Yapılar (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)

ağırlıkların tiplerine göre ayrı gruplar halinde ve bir arada bulunmaları, farklı dokuma üretiminin gerçekleştiği atölyelerin varlığına işaret etmektedir. Tezgâh ağırlıklarının buluntu durumları ise, dokumacılığa ait birbirine yakın ve aynı zamanda birbirine bağlantılı atölyelerin olduğunu göstermiştir. Buna göre, mimari kalıntılar ve tezgâh ağırlıklarının yayılım alanı, atölye kullanımına ait bu alanın yaklaşık 300 metrekaarelik bir alanı kapsadığı anlaşılmaktadır.

Endüstriyel Kaynaklar

Geç Tunç Çağı yerleşmesinde depo işlevli yapılar, toplumların ekonomisinde tarım endüstrisine verilen önceliği ortaya koymuştur. Tarım odaklı bu önceliği, Resmi Depo ve Taş Platform yansıtmaktadır. Resmi Depoda, tarım ürünlerinin muhafaza edildiği pithoslar ve pithoslara ait in situ diplerin buluntu durumu, yan yana ve sıra halinde olmak üzere belli bir düzeni göstermektedir (Günel 2011: 71, Res. 3-6). Ayrıca yapıda kalın bir tabaka oluşturacak şekilde yoğun ele geçen pithos parçaları da kuzey-güney yönünde sıra halinde pithosların yerleştirildiğini ve çevrelerinin dere taşlarıyla sıkıştırıldığı bir uygulamayı ortaya koymaktadır. Ürünler, gövdeye göre oldukça ufak bir dip çapına sahip, oval gövdeli, kısa-geniş silindirik boyumlu ve kalın cidarlı pithoslarda muhafaza edilmiştir. Pithosların ağız kısmı, düzgün levha taşlarıyla kapatılmıştır. Yapıda in situ bir pithos, 0,57 m yüksekliği

Fig. 4: Surla Bağlantılı Depo ve Buluntu Konteksti (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)

sahiptir. Pithoslarda ele geçen tohum analizlerine göre, en yoğun arpa ve bunun yanı sıra buğdayın depolandığı tespit edilmiştir.² Tahıl ürünleri arasında arpa, protein ve karbonhidrat değeri yüksek, lifli bir besin kaynağıdır. Arpanın karbonhidrat bakımından zengin olması, başta ekmek olmak üzere tahıla dayalı yiyeceklerin kullanımında tercih edilmiş olmalıdır. Tepecik toplumlarının arpa ve buğday üretimine verdiği bu öncelik, tarım endüstrisindeki tercihlerinin de anlaşılmasını sağlamıştır. Resmi Depo'da pithoslarla birlikte bulunan mühür baskıları ise, pithos ağızlarının mühürleme işlemiyle kapatılarak içerisinde yer alan ürünlerin güvence altına alındığını ve resmi otoritenin kontrolünde depolandığını kanıtlamaktadır (Günel - Herbordt 2010: 5-7, Abb. 4-6; Günel - Herbordt 2014: 8-11, Abb. 8-10). Mühür baskıları üzerinde yer alan, Anadolu hiyeroglifi içeren ve Hitit İmparatorluk dönemine tarihlenen yazıt, filolojik anlamda yalnızca Resmi Depo için değil aynı zamanda Geç Tunç Çağı yerleşmesi için önemli bir kaynaktır (Fig. 5). Mühür baskılarından birinde “[Tark]asnaya ve Pi-su+ra/i-lix” ya da “[Tark]asnapiya ve Su+ra/i-lix” olarak okunan yazıt, Batı Anadolu'nun tarihi coğrafyasında Arzawa/Mira topraklarının kralı Tarkasnawa ile bağlantı kurulmasını sağlamıştır (Herbordt'a göre, bkz. Günel – Herbordt 2010: 6). Öte yandan diğer mühür baskısında yer alan alın hizasında boynuzu (?) ve

² Çine-Tepecik kazılarında Arkeobotanik incelemeler, kazı ekibinde yer alan Tom Malts, Oxford Üniversitesi, Arkeoloji Bilimi (Londra-Wolfson College, Oxford) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, Tom Malts'ın Kazı Başkanlığına sunduğu ön rapor ışığında bir tanımlama yapılarak ilk neticeleri paylaşılmıştır.

Fig. 5: Resmi Depo ve Buluntu Konteksti (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)

omzunda yayıyla işlenmiş bir figür Hitit ikonografik özelliklerini taşımaktadır. Anadolu hiyeroglifli yazıt ise, ‘Tamipiya prens’ olarak okunmuştur. Gerek tasvir gerekse hiyeroglif MÖ 13. yüzyıl Hitit İmparatorluk döneminin gliptik sanatını göstermektedir (Herbordt’a göre, Günel – Herbordt 2014: 10). Mühür baskıları Hititlerin başkenti Boğazköy – Nişantepe arşiviyle de yakınlığın kurulabileceği niteliktedir. Bu değerlendirmeler ışığında, Tepecik’in mühür baskıları Arzawa/Mira ülkesinin güney sınırındaki konumunu güçlendirmiştir (Herbordt’a göre, Günel – Herbordt 2010: 6). Ayrıca Resmi Depo, bu filolojik verileriyle kentin ekonomik yapılandırmasını, resmi bir organizasyona dayandırıldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra söz konusu Hitit mühür baskıları, üzerindeki yazıt ve tasvirleriyle, yerel yönetimin Hitit İmparatorluk dönemi krallarıyla bağlantılarına da ışık tutmaktadır.

Yerleşmede tarıma dayalı ürünlerin pithoslarda depolanması geleneği, Taş Platform alanında çok daha geniş kapasiteli pithoslarda gerçekleştirilen depolamayla takip edilmektedir (Fig. 6). Resmi Depo ile bağlantılı bir konumda yer alan bu alanda in situ durumda iri boyutlara sahip pithoslar, belli aralıklarla ve yan yana yerleştirilmiş bir düzeni göstermektedir (Günel 2013: 378; Günel 2014b: 111). Bu pithoslar farklı form ve boyutlara sahiptir. Pithosların boyutları, 0,89 – 1,13 m’dir. Dip çapları ise yak. 0,13 m olup, sivri ve yuvarlatılmış forma sahiptir. Gövde çapları 0,67 - 0,72 m boyutlarında ve dibe göre belirgin bir genişlik oluşturmaktadır. Pithoslar gövdelerinin orta hizasına kadar taş döşeme altında toprağa gömülerek, yerlerinden oynamadan düzgün durmaları sağlanmıştır. Pithosların belli bir hizaya kadar toprağa gömülerek, içlerindeki ürünlerin serin bir ortamda

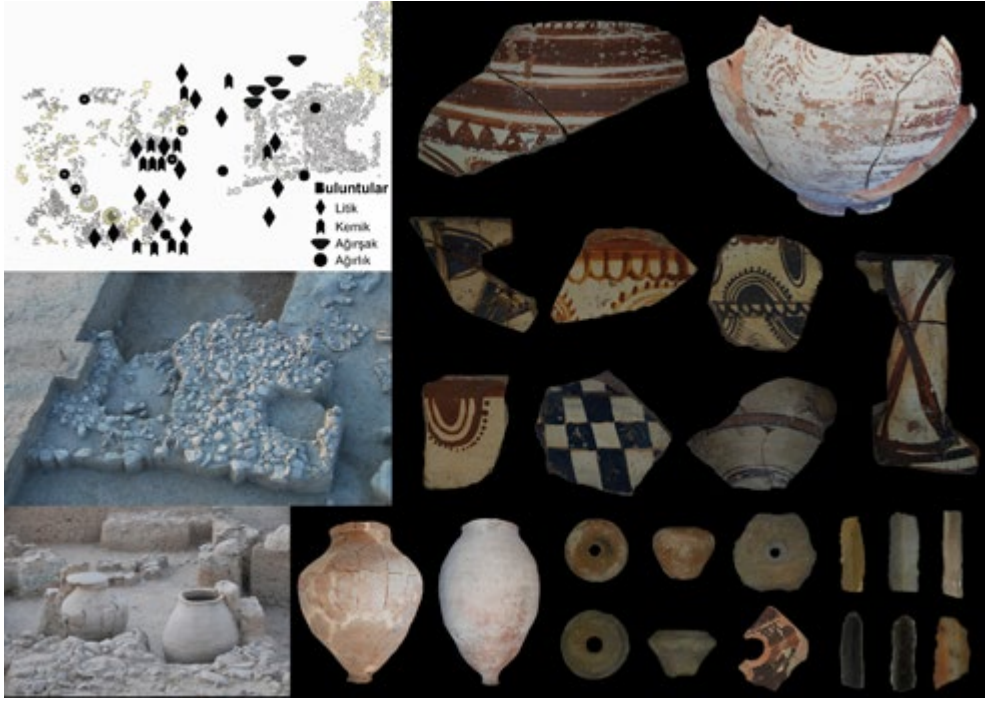

Fig. 6: *Taş Platform ve Buluntu Konteksti*

uzun süre barınması da mümkün olabilmiştir. Pithos ağzları, Resmi Depo'da olduğu gibi yassı taşlarla kapatılmıştır. Taş Platform'a ait pithoslar, Resmi Depo'da yer alan pithoslara göre daha iri boyutta olmalarıyla dikkati çekmektedir. Buna göre, platformda çok daha büyük kapasitede tahıl ürünleri muhafaza edilerek, genelinde kentin ihtiyacını karşılamış olmalıdır. Depolama sistemindeki bu farklılık, ekonomide belli organizasyona dayalı bir tarım endüstrisinin işlediğini göstermektedir. Tarım öncelikli bir ekonomi ve organizasyonu söz konusu bu alanın hemen güneyinde yangınla bağlantılı yoğun bir tahribata işaret eden, olduğu yerde kırılmış pithos parçaları ve çevresine dağılmış durumda bir arada ele geçen buğday kalıntıları da desteklemektedir (Günel 2016: 205, Res. 8).

Tarım ekonomisine ışık tutan bu yapılarla, pithosların yanı sıra farklı formlara sahip kaplar, yerli ve Miken seramiğine ait zengin bir buluntu grubunu oluşturmaktadır. Kaplar arasında sığ tabaklar, kâseler ve çömlekler, yerli seramik grubunun, hızlı çark tekniğinde şekillendirilmiş, ince ve orta nitelikli örnekleridir (Kıyak 2021: 22-26, 45-49, gr. 2-6, gr. 13-17). Bu kaplar arasında, farklı boyutlara sahip sığ tabaklar, iç içe yerleştirilmiş ve bir arada ele geçmiştir. Sığ tabaklar, Resmi Depo ve Surla Bağlantılı Depo'da, benzer şekilde bir arada yerleştirilmiş durumda bulunmuştur. Tabakların depo yapılarındaki buluntu durumları, ticari mallar arasında seramik üretiminin de yer aldığını göstermiştir. Sığ tabakların surla bağlantılı kulelerden birinde de yine benzer durumda ele geçmesi, Çine-Tepecik kentinin ticari etkinliklere dayalı malların dağılımında yer aldığını desteklemektedir (Günel 2017b: 241, Res. 3-4; Günel 2018b: 102; Günel 2021: 126). Öte yandan

Fig. 7: *Atölyeler Alanı ve Tezgah Ağırlıklarının Buluntu Durumu (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)*

şığ tabaklar üzerindeki işaretleme sistemi ise, seramik üretiminde belgelemeye yönelik bir uygulamayla ilgili olmalıdır (Günel 2013: 379, Res. 4; Kıyak 2021: 74, Kat. 40-42, Lev. 51.3, 52.1, 52.2).

Depo birimlerinde yerli seramiğin yanı sıra Miken seramiği, ithal ve yerli üretim olmak üzere iki gruba ait örnekleri vermektedir. Miken seramiğinin depo birimleriyle bağlantılı buluntu durumlarına bakıldığında, Surla Bağlantılı Depo'da, şığ tabakların, kaselerin ve çömlüklerin oluşturduğu yerli kaplarla bir arada rastlanmıştır (Fig. 4). Bu kontekste Miken seramiğine ait üzengi kulplu kaplar, ithal ve yerli gruba ait örnekleriyle, bir taraftan yapıda depolandığını diğer taraftan ise, Çine-Tepecik'in bölgelerarası ticarete dayalı bağlantılarına ışık tutmaktadır (Günel 2010: 32-34, Fig. 8-10). Söz konusu üzengi kulplu kaplar, Miken seramiğinin karakteristik form (FS 181, 182) ve bezeme stilini yansıtmaktadır (Fig. 4). Üzengi kulplu kapların omuz kısmında motifler, noktalar ile sınırlandırılmış, birbirine paralel yarım daire (FM 43i), çiçek (FM 18) ve dairelerden (FM 27: 35) oluşmaktadır. Gövdelerinde birbirine paralel yatay bantlar ise, Miken üzengi kulplu kap geleneğinde görülen bezeme stildir. Form ve motifleri açısından üzengi kulplu kapların gelişimi, GH IIIB2 ve GH IIIC erken-orta evrelerinin örneklerini vermektedir (Günel 2010: 35; Günel 2017c: 197; Kıyak 2021: 118). Miken kap repertuarında üzengi kulplu kaplar, GH IIIA2 döneminden itibaren görülmeye başlayan ve farklı tip ve bezeme stilleriyle GH IIIC evreleri sonuna değin takip edilen bir kronolojik ayrımı ortaya koymaktadır (Mountjoy 1999: 30-32). İçinde yağ ya da parfüm gibi değerli sıvıların taşındığı düşünülen bu kaplar, Ege ve Doğu Akdeniz coğrafyasında etkin olan ticaret ağında ayrı bir yere sahiptir. Yunanistan - Argolis Bölgesinde Pylos kentinde Linear B kaynaklarında (Gn184), 'ka-ra-re-we' olarak geçen üzengi kulplu kaplar, ticari mallar arasında yağ ihtiva edilen kaplar arasında anılmaktadır (Ventris - Chadwick 1973: 328).

Depo birimlerinde, Miken kap repertuarından tanınan diğer örnekler, Miken boya bezeli kraterlerdir. Resmi Depo'da ele geçen kraterler oldukça büyük boyutlu ve kalın cidarlıdır (Fig. 5). Kraterler üzerinde, Ege dünyasının Miken figürlü kaplarının iki önemli temasını oluşturan av ve savaş sahneleri işlenmiştir (Günel'e göre bkz. Günel - Herbordt 2014: 4-5, Abb. 3-5; Günel'e göre bkz. Günel - Herbordt 2014: 6, Abb. 6-7). Ege ve Doğu Akdeniz'de Miken figürlü kraterlerinde öne çıkan av ve savaş sahneleri, Resmi Depo'da oldukça görkemli tasvir tarzını yansıtan bu kraterlerle yapıyı ayrıcalıklı kılmakta ve Ege dünyasıyla olan yakınlığını desteklemektedir. Tepecik'te figürlü kapların yanı sıra kaplar üzerine uygulanan motifler, form ve bezeme açısından Miken seramik geleneğinde GH IIIB1-IIIC döneminin örnekleriyle benzer olup MÖ 1320/1300-1100/1090 aralığına tarihlenmektedir (Günel 2010: 42, Tab. 4).

Depo birimlerinde ve aynı zamanda atölyeler alanında diğer bir endüstriyel aktivite, dokumacılıkla ilgilidir. Dokuma endüstrisine ait ağırşaklar, disk biçimli ağırlıklar, piramit biçimli ve makara biçimli ağırlıklar, dokuma üretiminde kullanılan belli alet tiplerini oluşturmaktadır (Fig. 4-6). Bu grupta ağırşaklar, yukarıda tanıtılan depolarda, konik biçimli, çift konik biçimli ve oval biçimli olmak üzere farklı formlarda ele geçmiştir. Bazılarında

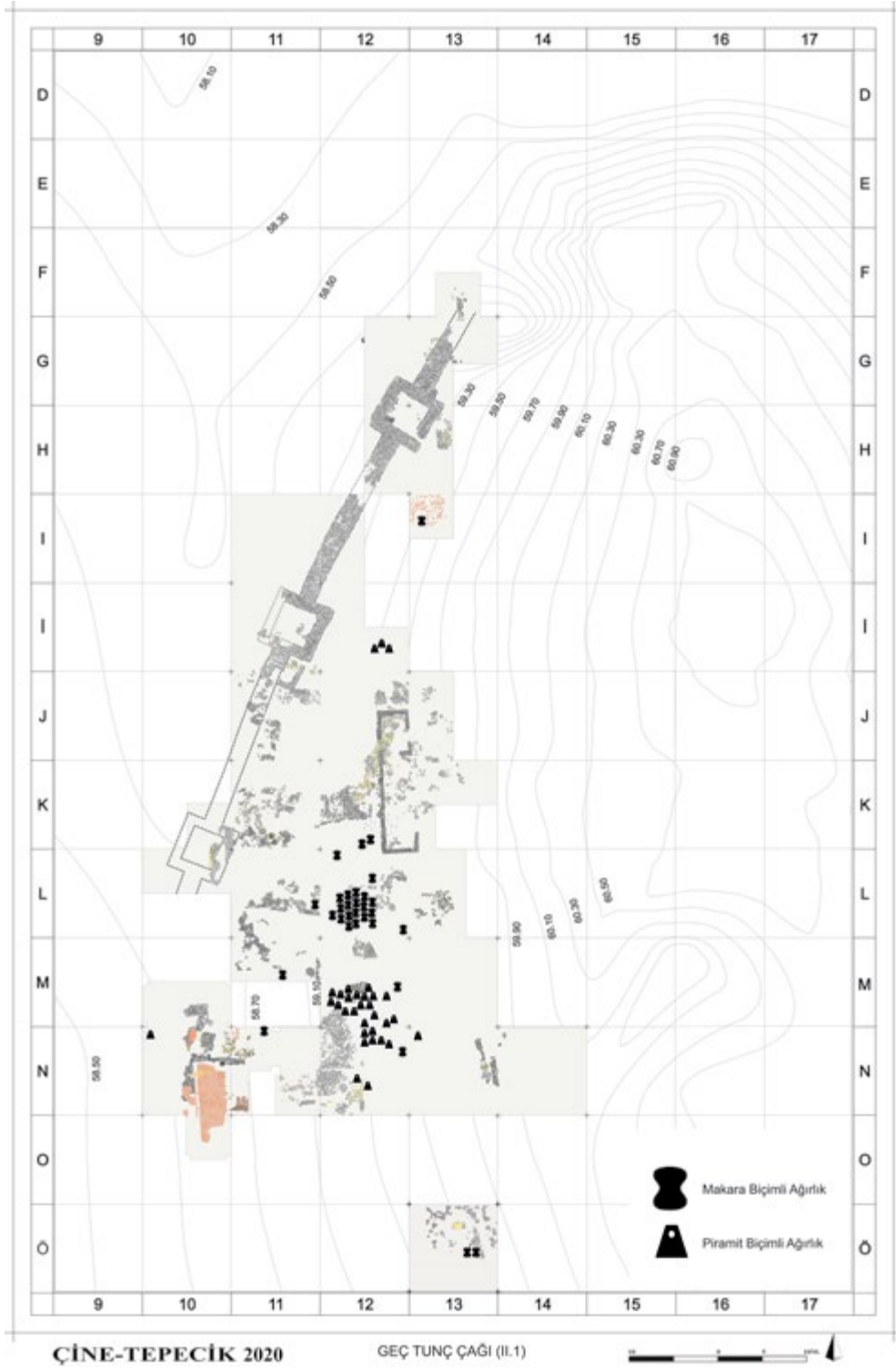

Fig. 8: Atölyeler Alanında Tezgaah Ağırlıklarının Buluntu Durumu (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)

Fig. 9: *Piramit Biçimli Ağırlıklar ve Tiplerine Göre Ayrımı (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)*

çizi bezeme tekniğinin uygulandığı motifler yer alır. Ağırşaklarla bir arada ele geçen disk biçimli ağırlıklar ise, kilden üretildiği gibi eski/kırılmış olan seramik parçalarından da üretilmiştir. Bunlar arasında olası kırılmış Miken kaplarının gövdelerinden şekillendirilen disk biçimli ağırlıkların üzerinde bant şeklinde boya bezemeler görülmektedir (Fig. 5). Bu örneklerin yanı sıra taştan yapılmış olan disk biçimli ağırlıklar da bulunmaktadır. Taş ağırlıkların tam orta kısımlarında, diğer örneklerde olduğu gibi delik yer almaktadır (Kıyak 2021: 63, 64, 89, Lev. 100, 153, 154).

Öte yandan dokumaya yönelik atölyeler alanında, makara ve piramit biçimli ağırlıklar, birbirine yakın alanda olmak üzere gruplar halinde tespit edilmiştir (Fig. 8). Ağırlıkların tiplerine göre bir arada buluntu durumları, farklı cinsteki kumaş üretimiyle ilgili tezgâhlara işaret etmektedir. Piramit biçimli ağırlıklar, farklı gramlarda ve tiplerde görülmektedir (Fig. 9). Makara biçimli ağırlıklar ise, oldukça kaba nitelikte ve iyi pişmemiş örnekleri yansıtmakta ve farklı gramlarda olmak üzere ağırlıkları açısından çeşitlilik göstermektedir (Fig. 10). Her iki tezgâh ağırlığı, kendi içinde de farklı tipleriyle yer almaktadır (Fig. 9: 1-6; Fig. 10: 1-6). Oldukça zengin bir buluntu grubunu oluşturan tezgâh ağırlıkları, Çine-Tepecik'te dokumacılığın önemli bir endüstri alanı olarak ekonomik yapılandırmadaki

yerini ortaya koymaktadır. Piramit biçimli³ ve makara biçimli tezgâh ağırlıkları⁴, Anadolu, Ege ve Doğu Akdeniz’de Geç Tunç Çağı’nın karakteristik ağırlık tipleridir ve geniş bir coğrafi yayılım alanında benzer kronolojik gelişimi göstermektedir.

Yerleşmede diğer bir endüstriyel alanı, metal üretimiyle ilgili eserler ve bir kalıp oluşturmaktadır. Metal eserlere, depo yapıları, atölyeler ve ayrıca bu yapılara yakın alanda rastlanmıştır (Fig. 11). Metal endüstrisine ait buluntular arasında, takılar (Fig. 12: 1-6), aletler (Fig. 12: 7-19) ve silahlar (Fig. 12: 20-22) görülmektedir. Metal takılar içerisinde yer alan mercimek başlı iğneler⁵ ve rulo başlı iğneler⁶, Anadolu’da geniş bir coğrafya olmak üzere Tunç Çağlarının başlangıcından itibaren sonlarına değin takip edilmektedir. Metal takıların yanı sıra, dikiş iğneleri, delgiler ve keskiler metal endüstrisinde farklı kullanım alanlarına ait alet grubunu temsil etmektedir. Ayrıca, aletler arasında metal bir terazi aksamı ise, ürünlerin tartılması ve kayıt altına alınmasıyla ilgili olup buna bağlı ekonomi işleyişindeki uygulamaya da işaret etmiştir (Fig. 12: 9). Batı Anadolu genelinde Troya I ve Bozüyük yerleşimlerinde terazilerin kollarına ait erken örnekler (Rahmstorf 2006: 72, Abb. 10.24, 10.26; Ekmen 2011: 37-38, Res. 3-5) ve ayrıca Küllioba’dan metalin yanı sıra kemik türü farklı malzemeden üretilmiş örnekler bilinmektedir (Efe 2007: 58, Res. 16). Metal endüstrisine ait silahlar ise, kanatlı ve kovanlı ok uçlarıyla ilgili bir eser grubunu

³ Piramit biçimli ağırlıkların bölgesel yayılımı için bkz.; Alaca Höyük’te (Koşay 1938: Lev. LIII, AL/A 106), Alişar’da (von der Osten 1937a: 27); Tarsus Gözlüküle’de (Goldman 1956: Fig. 441, no.2); Beycesultan’da (Mellaart – Murray 1995: 118, Fig. O17, no.197); Troya’da (Blegen vd. 1958: 18); Beşik Tepe’de (Basedow 2000: 144, Taf. C, abb.2). Yunanistan’da Lefkandi’de (Evely 2006: Fig. 5.17); Girit adasında Zakros, Malia ve Gournia’da (Evely 2000: 502, Fig. 204); Kıbrıs’ta Apliki’de (Smith vd. 2015a: 334, Fig. 6.14.6a-b); Kition’da (Smith vd. 2015b: 337-338, Fig. 6.15. 2e). Hala Sultan Tekke ve Enkomi’de (Öbrink 1979: 46, Fig. 265-270; Dikaios 1969: Pl. 154, 9; Coirtois 1984: 66, Fig. 20).

⁴ Makara biçimli ağırlıkların bölgesel yayılımı için bkz.; Troya’da (Blegen vd. 1958, 152); Liman Tepe, Çeşme Bağlararası, Bakla Tepe, Panaztepe (Tütüncüler 2004: 289, Res. 5b; Erkanal 2008: 98); Bademgediği Tepesi (Meriç 2003: 89, Fig. 11; Meriç – Öz 2015: 613, Fig. 9) ve Miler’te (Gleba – Cutler 2012: 114, 116, 118; Rahmstorf 2011: 320, Fig. 7); Yunanistan’da Lefkandi, Tiryns ve Mycenae’de ve Kiklad adalarında Melos Phylakopi’de (Nordquist 1987: 57; Pavúk 2012: 130; Cherry – Davis 2007: Fig. 10.1; Evely 2006: Fig. 5 no. 15-16; Rahmstorf 2011: 321-322, Alram-Stern 2007: Fig. 2,5; Wace vd. 1921-23: 41-54); Kıbrıs Adası’nda Enkomi, Kition, Hala Sultan Tekke ve Maa-Palaeokastro’da (Dikaios 1969: 16-18, pl. 169; Coirtois 1984: 70, Fig. 13.6; Karageorghis 2000: 263; Rahmstorf 2003: 403).

⁵ Mercimek başlı iğne tiplerinin yayılım alanı için bkz.; Kaniş-Karum’da (Özgüç 1955: 59, Res. 70), Acemhöyük’te (Ekmen 2013: 70, Çiz. 1. 13-16), Alişar’da (von der Osten 1937b: 253, Fig. 279), Eskiyaşar’da (Sipahi 2012: 52, res. 10), Boğazköy’de (Boehmer 1972: 88, taf. 18:351; Boehmer 1979: 14-20, taf. IX: 2662, 2665; X: 2680-2682, 2684, 2691-2698; XI: 2755, 2757; XII: 2797; XIII: 2836), Alaca Höyük’te (Koşay - Akok 1966: 70-71, Lev. 119.8), Kaman-Kalehöyük’te (Omura 2002: 19, Fig. 70), Maşathöyük’te (Özgüç 1982: Lev. 56.5) ve Norşuntepe’de (Schmidt 2002: 74, Taf. 62. 916-925).

⁶ Rulo başlı iğne tiplerinin yayılım alanı için bkz.; Boğazköy’de (Boehmer 1979: 18, Taf. XII.2785-2788; Schachner 2016: 55, Abb. 63.4), Alaca Höyük’te (Koşay - Akok 1966: 68, 70, Lev. 42, 44), Norşuntepe’de (Schmidt 2002: 72-73, Taf. 62.900-910), Kaman-Kalehöyük’te (Omura 1997: 47, Abb. 20.7, 8), İnandıktepe’de (Özgüç 1988: 45, Lev. 65.1), İkittepe’de (Alkım - Alkım - Bilgi 2003: 58, Lev. LXV. 17, 28), Hüseyindedede’de (Yıldırım - Sipahi 2003: 261, Res. 7), Kültepe’de (Kulakoğlu - Kangal 2011: Kat. 338) ve Acemhöyük’te (Ekmen 2013: 72, Çiz. 2. 27-29).

Fig. 10: *Makara Biçimli Ağırıklar ve Tiplerine Göre Ayrımı (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)*

göstermiştir (Fig. 12: 20-22). Savunmaya yönelik kullanım gördüğü anlaşılan kanatlı⁷ ve kovanlı⁸ ok uçlarının benzerlerine, Orta Anadolu ve Batı Anadolu'da MÖ 2. Binyıl yerleşimlerinde ve mezarlarda rastlanmaktadır. Metal eserlerin yanı sıra, dört yüzeyi işlenmiş olan dikdörtgenler prizması formuna sahip taş kalıp, metal üretimiyle ilişkilidir (Fig. 13). Kalıpta, tip açısından ince uzun keski ve yassı balta formuna sahip eserin dökümünün yapıldığı anlaşılmaktadır. Kalıp üzerinde yer alan izler, yoğun kullanım gördüğüne işaret etmiştir. Bu tip kalıplar, MÖ 3. Binyıl ve MÖ 2. Binyılda geniş bir yayılım alanında görülmekte olup, alet ya da silah üretiminde benzer bir endüstriyel faaliyeti yansıtmaktadır.⁹ Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı'na ait metal keski, delici ve ok uçları gibi aletlerin ve aynı zamanda takıların yanı sıra taş kalıbın da yer alması, yerleşmede ayrı bir endüstriyel iş kolu bünyesinde gerçekleştirilmiş el sanatlarının varlığını ortaya koymuştur.

Çine-Tepecik'in bulunduğu coğrafyada, su kaynaklarına kolay erişim ve buna bağlı

⁷ Anadolu ve Ege'den benzer örnekler MÖ 2. Binyıla ait Boğazköy'de (Boehmer 1979: 23, Lev. XV. 3158), Troya VI'da (Blegen vd. 1953: 22, 270, Fig. 297: 36.377); Yunanistan'da Mycenae, Sparta, Asine, Dendra ve Prosymna merkezlerinde (Avila 1983: 103-105, Taf. 27. 688-723).

⁸ Kovanlı ok uçları genellikle MÖ 1. Binyılda görülmektedir. Benzer örnekler Yunanistan'da Delphi'de (Avila 1983: 149, Taf. 55. 1161-1163).

⁹ Yayılım alanı, İzmir bölgesinde, Liman Tepe Orta Tunç Çağı yerleşmesinde (Aykurt 2020: 75-76, Lev. 33. 1-4, 34. 1-2); Çeşme-Bağlararası 2A tabakasında (Şahoğlu 2015: 605, Fig. 10); Beycesultan'da (Mellaart - Murray 1995: 142, Fig. O.24.222; O.25.221); Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonunda (Anlağan - Bilgi 1989: 101-102, Res. 62); MÖ 3. Binyılında ve MÖ 2. Binyılında Anadolu'da (Müller-Karpe 1994: 198-203, Taf. 16-29).

Fig. 12: Metal Eserler (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)

Fig. 13: Taş Kalıp (Çine-Tepecik Kazı Arşivi)

tarım odaklı üretim ve hayvan kaynaklarının besin ekonomisinde öne çıkması, alet teknolojisinin gelişiminde önemli bir faktör olmuştur. Alet teknolojisinde en yaygın kullanım gören hammadde obsidiyen ve çakmaktaşıdır. Yontamataş endüstrisi, Kalkolitik dönemden itibaren Tunç Çağlarının her evresinde önemini yitirmeden güncelliğini koruyan bir iş koludur. Bu endüstriye ait hammadde kaynaklarından obsidiyen analizleri iki farklı bölgeye işaret etmiştir.¹⁰ Obsidiyenler, batıda Melos ve Giali adaları; doğuda ise, Orta Anadolu kaynaklarından temin edilmiştir (Kolankaya-Bostancı 2018: 146-154; Kolankaya-Bostancı – Carter – Weir 2020: 85-89). Melos adasında Dhemenagaki ve Sta Nychia, Giali adası, Orta Anadolu'da Göllü Dağ, Nenezi ve Acı Göl'ün yer aldığı bu bölgeler, Çine-Tepecik'in en erken takas/değiş-tokuş sistemiyle başlayan ve Tunç Çağlarında devam eden sistemli bir ticari ağını ve bölgelerarası iletişimini ortaya koymaktadır (Günel 2021: 121; Kolankaya-Bostancı – Carter – Weir 2020: 85-86). Obsidiyenin yanı sıra bu bölgeden temin edilen çakmaktaşı aletler ve hatta dağ kristali ise, hammadde kaynaklarındaki çeşitliliği göstermektedir. Yontmataş alet tipleri dilgiler, bıçaklar, uçlar ve ok uçlarından oluşmaktadır. Bu aletler arasında obsidiyen ve çakmaktaşı orak dilgileri ve bıçaklar, tarım ve hayvan kaynaklarına dayalı yaşam koşullarıyla bağlantılı bitki ve hayvan kesiminde ve yiyecek tüketiminde yaygın kullanılmıştır (Kolankaya-Bostancı – Carter – Weir 2020: 88, Şek. 4). Dilgilerin kenarlarında kullanım sonucu meydana gelen aşınma izleri, yumuşak malzemelerin kesilmesinde kullanılmış olduklarına işaret etmektedir (Kolankaya-Bostancı – Carter – Weir 2020: 88). Depo birimlerinde ve atölye alanında oldukça fazla sayıda üretim artığına rastlanması ise, bu alanda uzmanlaşmış zanaat faaliyetlerinin aktif olarak yürütüldüğünü göstermiştir (Kolankaya-Bostancı 2018: 147; Günel 2021: 121, 129).

Değerlendirme

Çine-Tepecik'in ekonomik yapılandırmasında ve ekonominin belli bir refah düzeyine ulaşmasında, bulunduğu coğrafyadaki iklim koşullarının ve verimli toprağın sağladığı olanakların yanı sıra, iletişim yolları belirleyici olmuştur. Geç Tunç Çağı yerleşmesinde bölge coğrafyasının sunduğu bu olanaklarla tarım ekonomisi başta olmak üzere hayvan kaynakları açısından zenginliğini gösteren dokuma endüstrisi, metal ve taş endüstrisi gibi farklı farklı faaliyetler bir arada görülmektedir. Depo birimlerinde yer alan ve içerisinde ürünlerin depolandığı pithoslar, tarım odaklı bir ekonomik kaynağı öne çıkarmakta ve tarım ekonomisine verilen önceliğe işaret etmektedir. Resmi Depo ve Taş Platform alanlarında, tahıl ürünleri, pithoslarda farklı uygulamaların olduğu bir depolama sistemini ortaya koyar. Resmi Depo ve Taş Platform alanlarında pithoslar boyutları ve yerleştiriliş düzenleri açısından farklıdır. Resmi Depo yapısında yak. 0,57 m yüksekliğinde pithoslar

¹⁰ Obsidiyen aletlere ait analiz çalışmaları, Dr. Tristan Carter tarafından Kanada McMaster Üniversitesi XRF laboratuvarında gerçekleştirilmiştir.

görülürken, Taş Platformda 0,89 – 1,13 m arasında değişen daha iri boyutlu pithoslara ürünler depolanmıştır. Pithoslar, Resmi Depo'da çevresi dere taşlarıyla sınırlanan bir düzen içinde yer almaktadır. Öte yandan platformda ise, yarıya kadar toprağa gömülü pithosların oluşturduğu bir uygulama dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra, platformda yer alan iri pithosların kapasitesinin Resmi Depo'daki pithoslardan daha fazla olması kentin genelinin ihtiyacını karşılayan ve uzun süreli kullanım sağlayan bir ambar niteliğini taşıdığı anlaşılmaktadır. Yapılar arasındaki bu farklı uygulama, Tepecik'in tarıma dayalı ekonomik işleyişiyle ilgili sistemli bir organizasyonun olduğuna da işaret etmiştir. Buna göre, tahıl ürünlerinin depolandığı iki birim yan yana ve birbirleriyle bağlantılı bir konteksi oluşturmakta ancak ürünlerin dağılımı ve kullanımı açısından farklılık göstermektedir. Anadolu ve Ege'de pithosların depo birimlerinde ve saray komplekslerinde yer alması ve ayrıca bu yapılarda yerleştirilme biçimleri ortak özellikleri yansıtmaktadır. Bu anlamda, Resmi Depo ve Taş Platform alanındaki depolama sistemi de bu geleneği yansıtmaktadır. Depolama sisteminde uygulanan bu gelenek güçlü ekonomiye sahip merkezlerde görülmektedir.

Çine-Tepecik'te ekonominin temelini oluşturan ana kaynakların, yerel yönetimin kontrolünde bir depolama sistemiyle yapılandırıldığı anlaşılmaktadır. Resmi Depo'da pithoslarla bir arada ele geçen ve Hitit İmparatorluk dönemine tarihlenen Anadolu hiyeroglifli mühür baskıları, pithos ağızlarının mühürlenerek kapatıldığını ve ayrıca resmi olarak güvence altına alındığına işaret etmiştir. Mühür baskıları, bir taraftan arkeolojik anlamda yerel yönetimin kontrolünde gerçekleştirilen bir ekonomik sistemi göstermekte diğer taraftan ise, filolojik bir kaynak olarak Hitit krallarıyla ilişkilerin resmi boyutta gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Mühür baskıları, arkeolojik ve filolojik verileriyle, depo yapısına resmi nitelik kazandırmasının yanı sıra, Çine-Tepecik merkezinin ve aynı zamanda bu bölgenin tarihi coğrafyasına da ışık tutmaktadır. Pithos ağızlarının mühürlenerek kapatılma işlevi, Batı Anadolu genelinde Tepecik kazılarıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Resmi Depo'da bulunan mühür baskıları, Hitit İmparatorluk dönemine, MÖ 13. yüzyıla tarihlenen Anadolu hiyeroglifli yazıtlara sahip mühür baskıları, Tepecik kentinin siyasi bir yönetim sistemine dayandığını ve ekonomik faaliyetlerin de bu yönetimin kontrolü altında yürütüldüğüne işaret etmektedir.

Yerleşmede ekonomik yapılandırmaya kaynak oluşturan depolama sisteminin yanı sıra, ticari faaliyetler ve bölgelerarası iletişimi gösteren buluntular kentin organizasyona dayalı ilişkiler ağına ışık tutmaktadır. Ticari faaliyetlerde, Surla Bağlantılı Depo ve savunma sistemine ait kuleler kullanılmıştır. Bu yapılarda, kapların buluntu durumları ve iç içe yerleştirilmiş olmaları, ticari ürünlerin belli bir süreliğine depolandığını düşündürmektedir. Bu ürünler, yerli seramik grubuna ait sığ tabaklardan ve Miken seramik grubuna ait boya bezeli derin kaselerden, kraterlerden ve üzengi kulplu kaplardan oluşmaktadır. Üzengi kulplu kaplar, Ege, Anadolu ve Doğu Akdeniz coğrafyasını içine alan ticaret sisteminde farklı merkezlerde ve mezarlarda ve aynı zamanda Doğu Akdeniz'de tespit edilen

batıklarda sıvının taşındığı kaplardır. Bunun yanı sıra, Resmi Depo'da ve Taş Platform'da ele geçen kraterlerin üzerinde işlenen sahneler ve figürlerin detay işlenişi, kent'in Miken kültürüyle olan yakınlığını göstermektedir. Çine-Tepecik'te bulunan ithal ve yerel üretim Miken boya bezeli kaplar, kültürel ve ticari ilişkilerin boyutlarını yansıtmaktadır. İthal Miken kapları ve yerel üretimi Ege bölgesinde Yunanistan ve adalar ile ticari faaliyetlerde öne çıkan materyaldir. Özellikle Miken kraterleri üzerinde işlenen konular bu yakınlığı çok açık olarak ortaya koymaktadır.

Çine-Tepecik, üretim ve ticari faaliyetleriyle ekonomik olarak gelişmiş bir düzeyde olan ve farklı endüstriyel faaliyetleri bir arada barındıran bir merkezdir. Yerleşmede endüstriyel faaliyetlerin çeşitliliği sosyo-ekonomik yapının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Bu endüstriyel faaliyetleri, depo birimlerinden ve yakın çevresinde tespit edilen dokuma, yontmataş ve metal aletler başta olmak üzere çeşitlilik gösteren buluntular yansıtmaktadır. Bitki ve yiyecek kesilmesinde kullanılan obsidiyen ve çakmaktaşı orak dilgilerinin oldukça fazla sayıda bulunmuş olması, yerleşimin tarım odaklı ekonomiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Hayvan kaynaklarının kullanılmasında ve aynı zamanda tarıma dayalı ürünlerin elde edilmesinde, gelişmiş bir alet teknolojisinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bu değerlendirmeler ışığında Çine-Tepecik, bulunduğu coğrafyada kültürel yapısını ve ticari iletişimini etkin yansıtan bir merkez konumundadır. Bir taraftan Hititlerle gerçekleştirilen resmi boyuttaki bağlantıları mühür baskılarıyla anlam kazanırken, diğer taraftan Miken boya bezeli kaplarıyla Tepecik'in Ege dünyasıyla olan bağlantıları anlaşılmaktadır. Kentin sosyo-ekonomik yapısında yerel kültürü ve bunun yanı sıra bölgelerarası kültürel ve ticari faaliyetleri önemli bir rol oynamıştır. Buna göre Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı'nda, Mendere ve çevresinde seramik, dokuma, metal ve yontmataş endüstrilerine ait üretimde gelişmiş bir ekonomik yapıya sahip güçlü bir pozisyonuyla yerini almaktadır.

Teşekkür

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün resmî izinleriyle ve Hacettepe Üniversitesi adına gerçekleştirilmekte olan Çine-Tepecik kazılarına ait özgün malzeme üzerine çalışma imkanı sağlayan ve kazı arşivinin kullanılmasına izin veren kazı başkanı Sayın Prof. Dr. Sevinç Günel Hocama teşekkürlerimi sunarım.

Kaynakça

Alkım, U. B. – H. Alkım – Ö. Bilgi, 2003

İkiztepe II, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci Dönem Kazıları (1976-1980), Ankara.

Aram-Stern, E., 2007

“Characteristic Small Finds of LH IIIC from Aigeira and their Context”, S. Deger-Jalkotzy - M. Zavadil (eds.), *LH IIIC Chronology and Synchronisms II. LH IIIC Middle*, Wien: 15-25.

Anlağan, Ç. – Ö. Bilgi, 1989

Sadberk Hanım Müzesi Prehistorik Çağ Silahları, İstanbul.

Avila, R. A. J., 1983

Bronzene Lanzen- und Pfeilspitzen der griechischen Spätbronzezeit. Prähistorische Bronzefunde, Abteilung V, Band 1, München.

Aykurt, A., 2020

Liman Tepe I. Orta Tunç Çağı Seramiği ve Küçük Buluntuları / Middle Bronze Age Ceramics and Small Finds, Ankara.

Basedow, M. A., 2000

Beşik-Tepe. Das spätbronzezeitliche Gräberfeld, Mainz am Rhein.

Blegen, C. W. – J. L. Caskey. – M. Rawson, 1953

Troy III. The Sixth Settlement, Princeton.

Blegen, C. W. – C. G. Boulter. – J. L. Caskey. M. Rawson, 1958

Troy Settlement VIIa, VIIb and VIII. Vol. IV, 2, Princeton.

Boehmer, R. M., 1972

Die Kleinfunde von Bogazköy, Berlin.

1979

Die Kleinfunde aus Der Unterstadt von Bogazköy: Grabungskampagnen 1970-1978, Berlin.

Cherry, J. F. – J. L. Davis, 2007

The Other Finds. C. Renfrew (ed.). *Excavations Phylakopi in Melos 1974-1977*, Athens: 401-414.

Coirtois, J. C., 1984

Alasia III. Les Objets Des Niveaux Stratifiés D'Enkomi, Fouilles C. F. -A. Scheaffér 1947-1970, Paris.

Dikaios, P., 1969

Enkomi Excavations 1948-1958. Volume IIIa, Mainz am Rhein.

Efe, T., 2007

“The theories of the ‘Great Caravan Route’ between Cilicia and Troy: the Early Bronze Age III period in inland western Anatolia”, *Anatolian Studies* 57, 47-64.

Ekmen, F. G., 2011

“MÖ II. Bin Terazi Kefeleri Hakkında Gözlemler”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2: 35-44.

2013

“MÖ II. Bin Acemhöyük Metal İğneleri”, *Journal of Archaeology and Art / Arkeoloji ve Sanat* 143: 67-76.

Erkanal, H., 2008

“Geç Tunç Çağı’nda Liman Tepe”, A. Erkanal-Öktü - S. Günel - U. Deniz (eds.), *Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji Bölümü 10 Kuruluş Yılı Etkinliği: Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, Ankara: 91-100.

Evely, R. D. G., 2000

Minoan Crafts: Tools and Techniques An Introduction. Göteborg
2006

“Small Finds”, R. D. G. Evely (ed.), *Lefkandi IV, The Late Helladic IIIC Settlement at Xeropolis*, London: 265-302.

Gleba, M. – J. Cutler, 2012

“Textile Production in Bronze Age Miletos: First Observations”, M. Nosch - R. Laffineur (eds.), *KOSMOS: Jewellery, Adornment and Textiles in the Aegean Bronze Age*, Liège: 113-119.

Goldman, H., 1956

Excavations at Gözlükule. Tarsus, From Neolithic through the Bronze Age. Princeton.

Günel, S., 2009

“Çine-Tepecik Höyük 2007 Yılı Kazıları”, 30. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, Ankara: 227-240.
2010

“Mycenaean Cultural Impact on the Çine (Marsyas) Plain, Southwest Anatolia: the Evidence from Çine-Tepecik”, *Anatolian Studies* 60: 25-49.

2011

“Çine-Tepecik 2009 Yılı Kazıları”, 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, Ankara: 69-80.

2013

“Çine-Tepecik 2011 Yılı Kazıları”, 34. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, Ankara: 377-386.

2014a

“New Contributions Regarding Prehistoric Cultures in Meander Region: Çine-Tepecik”, B. Horejs – M. Mehofer (eds.), *Western Anatolia Before Troy. Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC?*, Wien: 83-103

2014b

“Çine-Tepecik 2012 Yılı Kazıları”, 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2*, Ankara: 111-123.

2015a

“Çine-Tepecik: New Contributions on Late Bronze Age Cultures in Western Anatolia”, N. Chr. Stampolidis – Ç. Maner – K. Kopanias (eds.), *NOSTOI. Indigenous Culture, Migration, Integration in the Aegean Islands, Western Anatolia during the Late Bronze Age-Early Iron Age*, İstanbul: 607-626.

2015b

“Ein Zentrum mit interregionalen Beziehungen in Westanatolien in der Bronzezeit: Çine-Tepecik / Bronz Çağında Batı Anadolu’da Bölgelerarası Bağlantıları Gösteren Bir Merkez: Çine-Tepecik”, Ü. Yalçın - H. D. Bienert (eds.), *Anatolien-Brücke der Kulturen. Aktuelle Forschungen und Perspektiven in den deutsch-türkischen Altertumswissenschaften*, Bonn: 205-216.

2016

“Çine-Tepecik 2014 Yılı Kazıları”, 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, Ankara: 201-114.

2017a

“The West: Archaeology”, M. Weeden – L. Z. Ullmann (eds.), *Hittite Landscape and Geography*, Koninklijke BRILL, Leiden/Boston: 119-133

2017b

“Çine-Tepecik 2015 Yılı Kazıları”, 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı 3*, Ankara: 239-252.

2017c

“Çine-Tepecik Yerleşmesine Ait Figürlü Miken Seramiği”, E. Kozal - M. Akar - Y. Heffron – Ç. Çilingiroğlu - T. E. Şerifoğlu - C. Çakırlar - S. Ünlüsoy - E. Jean (eds.), *Questions, Approaches, and Dialogues in Eastern Mediterranean Archaeology, Studies in Honor of Marie-Henriette and Charles Gates*, Münster: 195-212.

2018a

“The Prehistoric Culture in Çine-Tepecik and Its Contribution to the Archaeology of the Region”, S. Dietz – F. Mavridis – Z. Tankosić – T. Takaoğlu (eds.), *Communities in Transition: The Circum-Aegean Area During the 5th and 4th Millennia BC*, Oxford: 538-547.

2018b

“Çine-Tepecik 2016 Yılı Kazıları”, 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 1, Ankara: 101-112.

2019

“Batı Anadolu-Ege İlişkilerinin Çine-Tepecik Merkezine Yansımaları, Anadolu, Kültürlerin Bağlantısı”, V. Şahoğlu – M. Şevketoğlu – Y. H. Erbil (eds.), *Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakın Doğuda Ticaret ve Bölgelerarası İlişkiler / Connecting Cultures. Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period*, Ankara: 187-204.

2020

“Karia Bölgesi'nin Kentleşme Sürecinde Çine-Tepecik Höyüğü/The Process of Urbanization in Caria in Light of Çine-Tepecik Mound”, O. C. Henry – A. Belgin-Henry (eds.), *Karialılar Denizcilerden Kent Kuruculara / The Carians from Seafarers to City Builders*, İstanbul: 28-41.

2021

“Çine-Tepecik'in Kültürel Gelişiminde Kentleşme Sürecini Anlamak”, *Anadolu Araştırmaları* 24, 117-144.

Günel, S. – S. Herbordt, 2010

“Ein hethitischer Siegelabdruck aus Çine-Tepecik”, *Archäologischer Anzeiger*, 1-11.

2014

“Mykenische Kraterfragmente mit figürlichen Darstellungen und ein Siegelabdruck eines hethitischen Prinzen aus der spätbronzezeitlichen Siedlung von Çine Tepecik”, *Archäologischer Anzeiger* 2014/1: 1-14.

Karageorghis, V., 2000

“Cultural Innovations in Cyprus Relating to the Sea Peoples”, E. D. Oren (ed.). *The Sea Peoples and Their World: A Reassessment*, Philadelphia: 255-281.

Kıyak, T. K., 2021

Çine-Tepecik Geç Tunç Çağı Yerleşmesinde Ekonomik Sistemlere Işıklar Tutan Yapılar, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Kolankaya-Bostancı, N., 2018

“Çine-Tepecik 2016 Yılı Yontmataş Endüstrisi”, 33. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* 2, Ankara: 145-160.

Kolankaya-Bostancı, N. – T. Carter – E. Weir, 2020

“Çine-Tepecik Höyük Obsidiyen Tedarik ve Takas Sistemi”, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37 (1): 83-95.

Koşay, H. Z. 1938

Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı 1936'daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor, Ankara.

Koşay, H. Z. – M. Akok, 1966

“Alaca Höyük Kazısı, 1940-1948'deki Çalışmalara ve Keşiflere ait İlk Rapor”, *Türk Tarih Kurumu Yayınları V(6)*. Ankara.

Kulakoğlu, F. – S. Kangal, 2011

Anadolü'nün Önsözü KÜLTEPE KANIŞ – KARUMU. Asurlular İstanbul'da. İstanbul.

Mellaart, J. – A. Murray, 1995

Beycesultan, Late Bronze Age and Phrygian Pottery and Middle and Late Bronze Age Small Objects. Vol. III. Part II, London.

Meriç, R., 2003

“Excavations at Bademgediği Tepe (Puranda) 1999-2002: A Preliminary Report”, *Istanbul Mitteilungen* 53: 79-98.

Meriç, R. – A. K. Öz, 2015

“Bademgediği Tepe (Puranda) Near Metropolis”, N. Chr. Stampolidis - Ç. Maner - K. Kopanias (eds.), *NOSTOI. Indigenous Culture, Migration, Integration in the Aegean Islands, Western Anatolia during the Late Bronze Age-Early Iron Age*, İstanbul: 609-626.

Mountjoy, P. A., 1999

Regional Mycenaean Decorated Pottery, Rahden.

Müller-Karpe, A., 1994

Altanatolisches Metallhandwerk, Neumünster.

Nordquist, G. C., 1987

A Middle Helladic Village Asine in the Argolid, Uppsala.

Omura, S., 1997

A Preliminary Report on the 11th Excavation at Kaman Kalehöyük (1996), *Kaman-Kalehöyük* 6: 1-66.

2002

A Preliminary Report on the 16th Excavation at Kaman Kalehöyük, *Kaman-Kalehöyük* 11: 1-43.

Öbrink, U., 1979

Hala Sultan Tekke 5, Excavations in Area 22 1971-1973 and 1975-1978. Göteborg.

Özgüç, T., 1955

“Kültepe Hafriyatı 1954 1b Katı Eserleri”, *Belleten* XIX(73): 55-72.

1982

Maşathöyük II, Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi, Ankara.

1988

İnandıktepe, Eski Hitit Çağı'nda Önemli Bir Kült Merkezi, Ankara.

Pavúk, P., 2012

“Off Spools and Discoid Loom-Weights: Aegean-Type Weaving at Troy Revisited”, M. Nosch - R. Laffineur (eds.), *KOSMOS: Jewellery, Adornment and Textiles in the Aegean Bronze Age, Aegeum* 33, Liège: 121-130.

Rahmstorf, L., 2003

“Clay Spools from Tiryns and Other Contemporary Sites: An Indication of Foreign Influence in LH IIIC”, N. Kyparissi-Apostolika - M. Papakonstantinou (eds.), *The 2nd International Interdisciplinary Colloquium: The Periphery of the Mycenaean World*, Athens: 387-415.

2006

“Zur Ausbreitung vorderasiatischer Innovationen in die frühbronzezeitliche Ägäis”, *Prähistorische Zeitschrift* 81: 49-96.

2011

“Handmade Pots and Crumbling Loomweights: ‘Barbarian’ Elements in the Eastern Mediterranean in the Last Quarter of the 2nd Millennium BC”, V. Karageorghis – O. Kouka (eds.), *On cooking pots, drinking cups, loomweights and ethnicity in Bronze Age Cyprus and neighbouring regions*, Nicosia: 315-330.

Schachner, A., 2016

“Kleinfunde aus den Grabungen an Yenice kale”, A. Schachner – J. Seeher (eds.), *Boğazköy-Hattuša. Die Ergebnisse der Ausgrabungen 24*, Berlin: 54-61.

Schmidt, K., 2002

Norşuntepe Kleinfunde II. Artefakte aus Felsgestein, Knochen und Geweih, Ton, Metall und Glas, Mainz am Rhein.

Sipahi, T., 2012

“2011 Yılı Eskiyapar Kazısı”, 2. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu* 2: 45-61.

Smith, J. S. – J. Cutler – E. Andersson-Strand – M.-L. Nosch, 2015a

“Textile tools from Apliki, Cyprus”, E. Andersson-Strand - M.-L. Nosch (eds.), *Tools, Textiles and Contexts, Investigating Textile Production in the Aegean and Eastern Mediterranean Bronze Age*, Oxford: 329-335.

Smith, J. S. – J. Cutler, - E. Andersson-Strand, - M.-L. Nosch, 2015b

“Textile tools from Kition, Cyprus”, E. Andersson-Strand - M.-L. Nosch (eds.), *Tools, Textiles and Contexts, Investigating Textile Production in the Aegean and Eastern Mediterranean Bronze Age*, Oxford: 337-345.

Şahoğlu, V., 2015

“Çeşme-Bağlararası: A Western Anatolian Harbour Settlement at the Beginning of the Late Bronze Age”, N. Chr. Stamplididis - Ç. Maner - K. Kopanias (eds.), *NOSTOI. Indigenous Culture, Migration, Integration in the Aegean Islands, Western Anatolia during the Late Bronze Age-Early Iron Age*, İstanbul: 593-608.

Tütüncüler, Ö., 2004

“MÖ 2. Bin Liman Tepe Dokuma Aletleri”, *I-II. Ulusal Arkeolojik Araştırma Sempozyumu, Anadolu* 1: 287-295.

Ventris, M. – J. Chadwick, 1973

Documents in Mycenaean Greek, Cambridge.

von der Osten, H. H., 1937a

The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 Researches in Anatolia. Part I. Chicago.

1937b

The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 Researches in Anatolia. Part II. Chicago.

Wace, A. J. B. – W. A. Heurtley – W. Lamb – L. B. Holland – C. A. Boethius, 1921-1923

“The Report of the School Excavations at Mycenae, 1921-1923”, *The Annual of the British School at Athens* 25: 1-434.

Yıldırım, T. – T. Sipahi, 2003

“2001 Yılı Yörük/Hüseyinde Tepesi Kazısı”, 24. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 2, Ankara: 259-267.

